

ביאורים

המהשך ללימוד מידת יראת הרוממות של החסיד, שמכוחה הוא מכבד את התורה ומצוותיה, אנו נפגשים היום עם כבודם של תלמידי חכמים. רבי עקיבא דורש מהפסוק "את ה' אלוקיך תירא" - "לרבות תלמידי חכמים" [פסחים כב, ע"ב]. לכאורה, זוהי דרשה קצת מפתיעה, שכן הפסוק מדבר על יראת האדם החומרי מפני ה' המרום מכל מושג של חומר, ואילו רבי עקיבא מוסיף ממנו לימוד על יראה מתלמידי חכמים שהינם בשר ודם!?

אך אם נעמיק מעט נראה את הקשר. הקב"ה מרומם מעל העולם הזה ועל כן קשה לנו להשיגו. מתוך לימוד תורתם של תלמידי החכמים אנו נפגשים בגדלות של התורה שהיא גילוי שמו של ה' בעולם הזה. על כן, מתוקף היותם מגלים את שמו של ה' בעולם, ראוי לירא מפניהם ולכבדם.

יסוד זה, ניתן לראות במקור נוסף. הגמרא אומרת [מכות כב ע"ב] שטיפשים הם אותם אנשים שעומדים מפני ספר תורה ולא מפני תלמידי חכמים. ודאי שכבודו של ספר תורה גדול מכבודם של לומדיה, אך ללא תלמידי החכמים התורה הייתה נשאת בלתי מבוארת ולא היינו יכולים להבין את מצוותיה. על כן כמו שראוי לנהוג כבוד בספר תורה, ראוי גם לכבד את תלמידי החכמים שמלמדים אותנו את ביאור מצוות התורה, ובזכותם אנו יכולים להיפגש עם עומקה וקדושתה של התורה ולקיים מצוותיה [על פי ים של שלמה קידושין פרק א' סימן עג].

הרחבות

• לקשור את היראה בכבוד

כבוד התורה ולומדיה. הרב משה צוריאלי מבאר על פי רבי אברהם בן הגר"א כי ישנם שני מיני כבוד - כבוד המגיע מאנשים שהוא כבוד פחות ערך וכבוד נאצל מה' שהוא הכבוד האמיתי ועליו אמרה המשנה באבות [פרק ו' אין כבוד אלא תורה]. כבוד זה אינו תלוי בעושרם ובגבורתם של הבריות אלא הוא עניין עצמאי [אור התורה עמ' 153].

הרב צוריאלי מבאר כי אחד הביטויים של כבוד זה הוא היראה שהרי "כיון שירא מפני ה', אסור לירא ולפחד משום בריה, וכן אמר בחובות הלכבות: "מאותו פרוש שישב בדד במדבר ושאלו אותו מדוע לא יתירא מלסטים והשיב בוש אני מפני ה', לירא מפני בריותיו, שהם כולם בידו כמוני" [שער אהבת ה' ו']. לכן, כיון שהגיע שמעון העמסוני ל"את ה' אלוהיך תירא" פירש, עד שבא רבי עקיבא ולימד, לרבות תלמידי חכמים [פסחים כב ע"ב]. ואותו היראה היא יראת ה' עצמו, ויראה כבוד התורה. וזהו אומר, אין כבוד אלא תורה, ולא כבוד הבריות מפני עושרם או גבורתם, (שזה) הוא אינו כבוד אלא חנופה. אבל כבוד התורה הוא כבוד הנאצל (מושפע מהקב"ה), כי אורייתא וקוב"ה (התורה והקב"ה) וישראל הלומדים תורה חד הוא (אחד הם) [שם].

ונחזר לענין השבת. הנה אמרו (שבת קט"א), "רב ענין לביש גונדא", דהיינו, שהיה לובש בגד שחור בערב שבת, כדי שיהיה נפר יותר כבוד השבת בלבשו בו בגדים נאים. ומצא שלא לבדו ההכנה לשבת הוא מכלל הכבוד, אלא אפלו ההעדר - שמכחו יבחן יותר מציאות הכבוד, גם הוא מכלל המצוה. וכן אסרו (גיטין לח ע"א) לקבוע סעודה בערב שבת, מפני כבוד השבת, וכן כל פיוצא בזה.

ובכלל היראה עוד, כבוד התורה ולומדיה. ובהד"א שנינו (אבות ד, ו), "כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות". ואמרו זכרונם לברכה (סנהדרין קב ע"א), "אמר רבי יוחנן, מפני מה זכה אחאב למלכות עשרים ושתים שנה? לפי שכבד את התורה שנתנה בעשרים ושתים אותיות, שנאמר, וישלח מלאכים אל אחאב וגו' והיה כל מחמד עיניו ישימו בידם ולקחו, ויאמר למלאכי בן הדד, אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת אלי בראשונה אעשה, והדבר הזה לא אוכל לעשות. מאי מחמד עיניו? לא ספר תורה?! ואמרו זכרונם לברכה (ברכות יח ע"א), "היה הולך ממקום למקום לא יניחנו בשק ויניחנו על החמור וירכב עליו, אלא מניחו בחיקו" וכו'. ואסרו עוד (מועד קטן כה ע"א) לישב על המטה שספר תורה עליה. וכן אמרו (עירובין צח ע"א, רמב"ם הלכות ספר-תורה י, ה), "אין זורקין פתבי הקדש ואפלו הלכות ואגדות". ואסרו (מגילה כז ע"א) להניח נביאים וכתובים על גבי חמשים. הן אלה דברים שאסרו חכמינו זכרונם לברכה לכל עדת ישראל, והחסיד - יש לו ללמוד מאלה ולהוסיף עליהם כהנה וכהנה לכבוד שם ה' אלקיו. ובכלל זה, הנקיין והטהרה הצריכה לדברי תורה, שלא לעסק בה אפלו בהרהור במקומות המטנפים, ולא בידים שאינם נקיות, וכבר הרבו חכמינו זכרונם לברכה להזהיר על זה במקומות רבים.

ובענין לומדי תורה, הנה מקרא פתוב (ויקרא יט, לב), "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן", ומינה ילפינו לכל מיני כבוד שאפשר לעשות להם שראוי ודאי לחסיד שיעשהו. וכבר אמרו זכרונם לברכה (כתובות קג ע"א), "ואת יראי ה' יכבד" (תהלים טו, ד) - "זה יהושפט מלך יהודה, שכיון שהיה רואה תלמיד-חכם, היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו, ואומר לו, רבי רבי מורי מורי". ורבי זירא, כשהיה חלוש מלמודו היה משים עצמו על פתח בית המדרש לעשות מצוה פשיקום מלפני התלמיד-חכמים (ברכות כח ע"א). כל אלה דברים שקבר רואים אנהנו היות הבורא יתברך שמו חפץ בם וגלה דעתו העליון בזה, וכיון שכן, מי האיש החפץ לעשות נחת רוח ליוצרו, הנה בדרך זה ילך ויוסיף לקח בתחבולותיו ולעשות הישר לפניו יתברך.

ובכלל זה כמו כן כבוד הפתי כנסיות ובתי מדרשות (מגלה כח), שאין די שלא ינהג בהם קלות ראש, אלא שיהנה בהם כל מיני כבוד ומונח בכל מנהגיו ובכל פעולותיו, וכל מה שלא היה עושה בהיכל מלך גדול, לא יעשה בהם.

בערב שבת - ביום שישי. **לבד** - רק. **ובהד"א** - בפירושו. **והדבר הזה** - לתת את ספר התורה. **לא יניחנו** - את ספר התורה. **ומינה ילפינו** - וממנה אנו לומדים.

ביאורים

האופן השני שהחסיד מבטא במעשיו הוא אהבתו אל ה'. כל רצונו הוא להידבק בה' ובדברי תורתו ודבר זה ניכר במעשיו.

בזמנים שבהם טוב לאדם, קל מאוד להרגיש אהבה לה' על כל הטוב שגומל עמנו, אולם לא תמיד קל להרגיש את האהבה לה', ישנם זמנים שבהם יש קשיים וצרות לאדם והוא אינו מבין כיצד ה' הרחום והחונן מביא עליו צרות כאלו.

דרך התמודדות אחת היא שהאדם יבין שאולי מגיעים לו ייסורים, יצדיק את הדין ויקבל את הייסורים בשמחה, אך זו אינה דרכו של החסיד. החסיד לא מסתפק בהשלמה עם הרע, אלא מבין שיש תכלית בהנהגתו הנסותרת של ה' יתברך - כל מה שעושה ה', עושה הוא לטובה [ברכות ס ע"ב]. אף אם ה' מביא פורענות כואבת, גם היא באה מתוך כוונה טובה כחלק מהמהלך לתיקון העולם, אף אם כרגע קשה לנו להבין זאת. אדם ללא ניסיון ברפואה שייכנס לחדר ניתוח במהלך השתלת לב יתחיל לצעוק ולהשתולל, כשיראה כיצד הרופאים מוציאים את ליבו הפועם של המנותח! אך אם יישאר עד לסוף הניתוח יראה כיצד הרופאים משתילים לו לב בריא יותר, וסוגרים את צלעותיו. רק בסוף הניתוח יובן שכל מעשי החיתוך שעשו הרופאים בהתחלה היו לטובה - "מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת" [קידושין לא ע"א].

אך ישנה גם מידה עליונה יותר, שבה יכולים לנהוג רק אנשים גדולים וקדושים יותר. הקשיים הגדולים נותנים לאדם הזדמנות להראות את עוצמת דבקותו בה', להראות שאף בזמנים הקשים ביותר הוא אינו מרפה מאהבת ה'. על כן חסידים גדולים יחפצו לזכות לרגעים אלו, כמסופר על רבי עקיבא שחיכה כל ימיו לקיים את מצוות אהבת ה' במידה הגדולה ביותר - "בכל נפשך - אפילו נוטל את נפשך" [ברכות סא ע"ב].

הרחבות

• בכל לבבך

ענין האהבה הוא שיהיה האדם חושק ומתאנה ממש אל קרבתו יתברך. הרמח"ל מסביר כי האהבה היא קרבה וחיבור, וכשהיא מתגברת היא מולידה תשוקה אל מי שאוהבים [אדיר במרום קעד]. בדבריו כאן מתבאר שאהבתו של החסיד היא אהבה כזו המולידה השתוקקות. הרמב"ם מתאר איך אהבת ה' ממש 'מנהלת' את חי עובד ה': "ובזמן שיאהב את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצוות מאהבה. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה, יתרה, רבה, עזה עד מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד, כאלו חולי האהבה שאין דעתם פנויה מאהבת אותה אישה שהוא שוגה בה תמיד... והוא ששלמה אומר דרך משל 'כי חולת אהבה אני'. וכל שיר השירים משל הוא לענין זה" [הלכות תשובה י, ב-ג].

• ייסורין של אהבה

שלא תהיינה הצרות והדוחקים קשי ומניעה אל האהבה. "כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו מדכאו בייסורין" [ברכות ה ע"א], הגמרא מסייגת ואומרת כי מימרה זו מדברת במי שחפץ בייסורים אלו.

מדוע ה' בכלל מביא ייסורים על האדם? הרב קוק מסביר: "שמי שזכה לפניו יתברך שיתעלה במעלות עליונות יותר מטבע יצירתו, מדכאו ביסורין כדי שעל ידי הזיכור יזכה לאותן המעלות שאינן לפי טבעו, והנה זהו בתורת שכר טוב לפניו יתברך" [עין איה, ברכות א, לד]. הייסורים מרוממים אדם כזה למעלות עליונות.

וידבר עתה מענין האהבה, וענפייה הם שלשה, השמחה, הדבקות והקנאה.

הנה ענין האהבה הוא שיהיה האדם חושק ומתאנה ממש אל קרבתו יתברך, ורודף אחר קדושתו, כאשר ירדף איש אחר דבר הנחמד מפניו המדה עזה, עד שיהיה לו הזכרת שמו יתברך ודבר בתהלותיו והעסק בדברי תורתו ואלהותו יתברך שעשוע וענג ממש, כמי שאוהב את אשת נעוריו או בנו יחידו אהבה חזקה, אשר אפילו הדבורים הם יהיה לו לנחת ותענוג, וקענין הכתוב (רמיה לא, ט), "כי מדי דברי בו זכר אצקרונו עוד".

הנה נדאי שמי שאוהב את בוראו אהבה אמתית, לא יניח עבודתו לשום טעם שבעולם, אם לא יהיה אנוס ממש, ולא יצטרך רצוי ופנתוי לעבודה, אלא אדרבא לבו ישארו וירצהו אליה, אם לא יהיה עכוב גדול שימנעוהו. הנה זאת היא המדה הנחמדת אשר אליה זכו החסידים הראשונים קדושי עליון, וכמאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים מב, ג-א), "כאילו תערג על אפיקי מים, פן נפשי תערג אליך אלהים, צמאה נפשי לאלהים לאל חי, מתי אבוא וגו'". ואומר (שם טז, א), "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" וגו', (שם טז, ב), "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי" וגו', כל זה מתקף התשוקה שהיה משתוקק לו יתברך, וקענין מה שאמר הנביא (שעיה כו, ח), "לשמך ולזכרך תאנת נפש", ואומר (שם טז, ט), "נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך". ודוד עצמו אמר (תהלים טז, ז), "אם זכרתיך על יצועי באשמרות אהבה בך", באר הענג והשעשוע שהיה לו בדברו בו ובשבחי יתברך שמו, ואמר (שם קט, מז), "ואשתעשע במצותיך אשר אהבת", ואמר (שם טז, כד), "גם עדתיך שעשעתי" וכו'.

הנה זאת נדאי שאהבה זאת צריך שלא תהיה אהבה התלויה בדבר, דהיינו שיאהב את הבורא יתברך על שמייטיב אליו ומעשירו ומצליח אותו, אלא כאהבת הבן לאביו, שהיא אהבה טבעית ממש, שטבעו מכריחו וכופהו לזה, כמאמר הכתוב (דברים לב, ו), "הלוא הוא אביך קנה". ומבין האהבה הזאת הוא בזמן הדחק והצרה. וכן אמרו זכרונם לברכה (ברכות נד ע"א), "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ו, ה) - "אפילו נוטל את נפשך", "ובכל מאדך" - "ובכל קמונך".

אמנם כדי שלא תהיינה הצרות והדוחקים קשי ומניעה אל האהבה, יש לאדם להשיב אל עצמו שתי תשובות, האחת מהן - שיהיה לך נפש, והשנייה - לחכמים בעלי הדעה העמוקה. האחת היא, "כל מאי דעבדין מן שמאי לטב" (ברכות ס ע"ב), וזה, כי אפילו הצער הוא, והדחק הנראה בעיניו רעה, איננו באמת אלא טובה אמתית, וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות, שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת - להיטיבו באחריתו, ולא יסיר החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, אלא אדרבא - יוסיף לאהבה אותו. כן הדבר הזה, כשיחשב האדם שכל מה שהקדוש-ברוך הוא עושה עמו - לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו, בין שיהיה בקמונו, ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה הוא טובתו, נדאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דחק או כל צער, אלא אדרבא תגבר ונספח בו תמיד.

אף בעלי הדעה האמתית אינם צריכים אפילו לטעם הזה, כי הרי אין להם לכוון עצמם כלל, אלא כל תפלתם להגדיל כבוד שמו יתברך, ולעשות נחת רוח לפניו, וכל מה שיתגברו עוברים נגדם עד שיצטרכו הם יותר פח להעבירם, הנה יאמץ לבם וישמחו להראות תקף אמונתם, כשר צבא הרשום בגבורה, אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה יותר, להראות תקפו בגנצוניה. וכבר מרגל זה הענין בכל אוהב בשר-ודם שישימוח כשיזדמן לו מה שיוכל להראות בו אל אשר הוא אוהב, עד היכן מגיע עצם אהבתו.

ישארו - ימשכו. קנה - יוצר. הצרות - הבאות על האדם. כל מאי דעבדין מן שמאי לטב - כל מה שעושים מהשמים הוא לטובה.

ביאורים

אנו ממשיכים לעסוק בלימוד אופן עבודת ה' של החסיד. בימים האחרונים למדנו כיצד יראת ה' ניכרת במעשי החסיד. היום אנו נפגשים עם הערך השני שאותו מדגיש החסיד - עשיית המצוות באהבה. אהבת ה' ניכרת בדרך חייו של החסיד בשלושה אופנים: הדביקות, השמחה והקנאות (קנאה).

החסיד עובד את הקב"ה בדביקות. כשהוא מתפלל, לומד תורה או מקיים מצוות הוא שקוע כולו באותו מעשה ושוכח את צרכיו החומריים.

גם לנו יש רגעים של דביקות עליונה, תפילת נעילה היא אחד מרגעים אלו. היא מתקיימת ביום הכיפורים לקראת סוף הצום, אחרי יום שלם ללא אכילה ושתייה, יום שכולו גדוש תפילות. אך למרות הקושי הגדול, כשמגיעים לאבינו מלכינו ולאמירת 'שמע ישראל' אנו מצליחים לכמה דקות להתרומם לדביקות עליונה. פתאום הרעב וכאב הראש נשכחים ובמקומם נכנסות כוונות עליונות של ייחוד ה', ובקשת רחמים על עמינו.

גדלותו של החסיד שהוא מצליח לחוות דביקות בכל חלקי עבודת ה'.

יסוד נוסף שנשקף מתוך מעשי החסיד הוא השמחה בעבודת ה'. השמחה של החסיד לא מגיעה מתוך מעשים חיצוניים שגורמים לאדם שמחה כמו ריקוד או שירה, אלא באה מתוך שלימות פנימית - שמחה של מצוה. החסיד מכיר בערך עבודת ה', ועל כן חש שלימות כשהוא מגשים את יעדיו.

העצבות משביתה את האדם ומדוממת את כוחותיו, לעומתה השמחה נותנת לאדם כוחות חיים, שאיפות וחזונות גדולים. החסיד מצליח לאסוף את כל הכוחות האלו ולנצל אותם לייעודו הגדול - עבודת ה' באהבה.

הרחבות

שמחה יתרה בכל מצוה

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב. הרמב"ם לומד מפסוק זה שעבודת ה' צריכה להיות בשמחה: "כשאדם אוכל ושותה ושמה ברגל לא ימשך בין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר [דברים כה, מז] 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב' הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות" [הלכות יום טוב ו, כ]. הרמב"ם מדגיש שהשמחה היא איזון דק ועדין מאוד בין רצינות ורצינואליות המבוטאות בעבודת ה' היומיומית לבין השחוק וקלות הראש. אסור שעבודת ה' תהיה שכלית בלבד בלא רגש, ומאידך אסור שתהיה רק מתוך קלות ראש וליצנות, אלא מתוך שמחה של מצוה.

על מעלתה של העבודה בשמחה כותב הרמב"ם כדברי הרמב"ם: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל-ל-ש צווה בהן - עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפגע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב" [הלכות לולב ח, טו]. מאידך לגבי הימים הנוראים כותב הרמב"ם: "שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתרה" [הלכות חנוכה ג, ו], אם-כן הופעת השמחה צריכה להתאים למצבים השונים שבהם ניצב האדם.

וּנְבָאָר עֵתָה עֲנֵפֵי הָאֵהָבָה, הֵם הַשְּׁלֵשָׁה שְׁזָכַרְתִּי, הַדְּבָקוּת, הַשְּׂמֻחָה וְהַקְנָאָה.

הַדְּבָקוּת הוּא, שְׂיֵהִיָּה לְבוֹ שֶׁל הָאָדָם מִתְדַבֵּק כָּל כֹּף בְּשִׂמּוֹ יִתְבָּרַךְ עַד שֶׁכֶּבֶר יְסוֹר מִלְּפָנֹת וְהַשְּׂגִיחַ אֶל שֵׁים דְּבַר זֹלָתוֹ.

וְהוּא מָה שֶׁבָּא עָלָיו הַמְּשַׁל בְּדַבְרֵי שְׁלֵמָה (משלי ה, ט), "אֵילַת אֲהָבִים יַעֲלֶת חֵן, דְּדִיָּה יִרְוֶךָ בְּכָל עֵת, בְּאֵהְבָתָה תִּשְׁגָּה תְּמִיד". וּבַגְּמָרָא אָמְרוּ זְכָרֹנָם לְבָרְכָה (ערויבין נד ע"ב), "אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, שְׂיֵהִיָּה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּשׂוֹק הַתְּחַתּוֹן שֶׁל צְפוּרִי וְסִדְיָנוּ מוּטָל בְּשׂוֹק הָעֵלְיוֹן שֶׁל צְפוּרִי". וְהֵנָּה תְּכִלִּית הַמְּדָה הַזֹּאת הוּא, לְהִיּוֹת הָאָדָם מִתְדַבֵּק כֹּף אֶל בּוֹרָאוֹ בְּכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה, אֲמָנָם לְפָחוֹת בְּשַׁעַת עֲבוּדָה, אִם אוֹהֵב הוּא אֶת בּוֹרָאוֹ וְדָאִי שְׂיֵהִיָּה לוֹ הַדְּבָקוּת הַזֶּה. וּבִירוּשָׁלַיִם אָמְרוּ (ברכות ה ע"א) "רַבִּי חֲנִינְא בֶן דּוֹסָא הֵיָּה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, וְבָא חֲבֵרְבָרֵי וְהִכִּישׁוּ, וְלֹא הִפְסִיק תְּפִלָּתוֹ, וְהִלְכוּ וּמִצְאוּ אוֹתוֹ חֲבֵרְבָרַי מִתּוֹטָל עַל פִּי חוּרֵי. אָמְרוּ לוֹ תְּלַמִּידֵינוּ, רַבִּי, וְלֹא הִרְגַּשְׁתָּ? וְאָמַר לָהֶם, יְבוֹא עָלַי! מִתּוֹךְ שְׂיֵהִיָּה לְבִי מְכוּוֹן בַּתְּפִלָּה לֹא הִרְגַּשְׁתִּי".

וְעַל הַדְּבָקוּת הַזֶּהרְנוּ בַּתּוֹרָה פְּעָמִים רַבּוֹת (דברים ל, ט), "לְאֵהָבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' וְלְדַבְּקָהּ בּו", (שם י, ט), "וְבוֹ תְדַבֵּק", (שם יג, ה), "וְבוֹ תְדַבְּקוּ", וְדוּד אָמַר (תהלים סג, ט), "דְּבָקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ", וְעַנְיָו כָּל אֵלֶּה הַפְּסוּקִים אֶחָד, שֶׁהוּא הַדְּבָקוּת שֶׁהָאָדָם מִתְדַבֵּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׂאִינּוֹ וְכוּל לְפָרֵד וְלִזּוֹ מִמֶּנּוּ.

וְאָמְרוּ זְכָרֹנָם לְבָרְכָה (בראשית רבה פ, ז), "אָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לִקִּישׁ, בְּשִׁלֵּשׁ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חֲבֵב חֲבֵב הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאֵנּוּ לְמַדִּים אוֹתוֹ מִפְּרָשְׁתּוֹ שֶׁל שֶׁכֶם בֶּן חַמּוֹר בְּדַבִּיקָה, בְּהַשְׂקִיָּה, וּבְחַפְצִיָּה". וְהֵם מִמֶּשׁ עֲנֵפֵי הָאֵהָבָה הָעַקְרִיִּים, וְהֵינּוּ הַתְּשׁוּקָה שְׁזָכַרְתִּי, וְהַדְּבָקוּת וְהַנְּחִיָּה וְהַעֲנָג הַנִּמְצָא בְּעֵסֶק עַנְיָנוֹ שֶׁל הַנְּאָאָה.

הַשְּׂנִי הוּא הַשְּׂמֻחָה, וְהוּא עֵקֶר גְּדוֹל בְּעֲבוּדָה, וְהוּא מָה שֶׁדוּד מְזַהֵיר וְאוֹמֵר (תהלים ק, ב), "עֲבַדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה, בָּאוּ לְפָנָיו בְּרִנְנָה", וְאוֹמֵר (שם סח, ד), "וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעֲלִצוּ לְפָנָי אֱלֹהִים וְיִשְׂשׂוּ בְּשִׂמְחָה", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכָרֹנָם לְבָרְכָה (שבת ל ע"ב), "אֵין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂמֻחָה שֶׁל מִצְוָה". וְעַל הַפְּסוּקִים שְׁזָכַרְנוּ לְמַעַל "עֲבַדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה", אָמְרוּ בַּמְדָּרָשׁ (עין ליקוט שמעוני תהלים רמז תתנד), "אָמַר רַבִּי אִיבּוֹ, כְּשֶׁתְּהִיָּה עוֹמֵד לְהַתְּפַלֵּל יְהֵא לְבָרְךָ שְׂמֻחַ עָלֶיךָ שְׂאֵתָה מִתְּפַלֵּל לְאֵלִים שְׂאֵין בְּיֹצֵא בּו", כִּי זֹאת הִיא הַשְּׂמֻחָה הָאֲמִתִּית, שְׂיֵהִיָּה לְבוֹ שֶׁל הָאָדָם עֲלוֹ עַל שְׂהוּא זֹכֵר לְעַבֵּד לְפָנָי אֲדוֹן יִתְבָּרַךְ שְׂאֵין כְּמוֹהוּ, וְלַעֲסֵק בַּתּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו שֶׁהֵם הַשְּׁלֵמוֹת הָאֲמִתִּי וְהִיקָר הַנְּצָחִי. וְאָמַר שְׁלֵמָה בַּמְּשַׁל הַחֲכָמָה (שיר השירים א, ד), "מְשַׁכְנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה, הַבִּיאֲנִי הַמּוֹלֵךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בְּךָ", כִּי כָל מָה שְׂזֹכֵר הָאָדָם לְפָנָי יוֹתֵר לְפָנָי בְּחֲדָרֵי יְדִיעַת גְּדֻלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ, יוֹתֵר תְּגַדֵּל בּוֹ הַשְּׂמֻחָה וְיֵהִיָּה לְבוֹ שֶׁשׁ בְּקַרְבּוֹ, וְאוֹמֵר (תהלים קמט, ב), "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֵשִׂיו, בְּנֵי צִיּוֹן יְגִילוּ בְּמִלְכָם".

וְדוּד, שֶׁכֶּבֶר הַגִּיעַ אֶל הַמַּעֲלָה הַזֹּאת שְׁעוֹר גְּדוֹל, אָמַר (שם קד, לד), "יַעֲרַב עָלָיו שִׂיחִי, אֲנִכִּי אֲשַׂמַּח בָּה". וְאָמַר (שם מג, ד), "וְאִבּוּאָה אֶל מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל אֵל שְׂמֻחַת גִּילִי, וְאוֹדֶךָ כְּנֹזֵר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי". וְאָמַר (שם עא, כז), "תִּרְנַנָּה שְׂפָתַי כִּי אֲזַמְרָה לָךְ, וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר פְּדִיתָ", וְהֵינּוּ, כִּי כָל כֹּף הִיָּתָה מִתְּגַבְּרַת בְּקַרְבּוֹ הַשְּׂמֻחָה, שֶׁכֶּבֶר הַשְּׂפָתִים הֵיָּה מִתְּנַעֲנְעוֹת מְאִילָהֶם, וּמִרְנָנוֹת בְּהִיּוֹתוֹ עוֹסֵק בַּתְּהַלּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכָל זֶה מְגַדֵּל הַתְּהַלּוּתוֹ נִפְשׁוֹ שְׂהִיָּתָה מִתְּהַלּוֹת בְּשִׂמְחָתָה לְפָנָיו, הוּא מָה שְּׁסִים, "וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר פְּדִיתָ". וּמִצְיָנוּ שְׂנִתְרַעַם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי שֶׁחֲסָרוּ תְּנָאִי זֶה בְּעַבְדוֹתָם, הוּא שְׂנַאָמַר (דברים כה, מז), "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבְבִּי".

וְדוּד, לְפִי שְׂרָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַתְּנַדְּבָם עַל בְּנֵי הַבַּיִת, שֶׁכֶּבֶר הַגִּיעוּ לְמַעַלָּה הַזֹּאת, הַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם שְׂתַתְּקִים הַמְּדָה הַטּוֹבָה בָּהֶם וְלֹא תְסוּר, הוּא מָה שְּׂאָמַר (דברי הימים א' כט, יז-יח), "וְעֵתָה עֲמֹךְ הַנִּמְצָאוֹ פֹּה, רְאִיתִי בְּשִׂמְחָה לְהַתְּנַדֵּב לָךְ ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבִתֵינוּ, שְׂמֵרָה זֹאת לְעוֹלָם לְיִצְרַל מִחֲשׁוֹבוֹת לִבְבִּי עֲמֹךְ וְהֵכֵן לְבָבְךָ אֱלֹהֶיךָ".

וְסִדְיָנוּ - בַּגְּדוֹ הָעֵלְיוֹן נִשְׁכַּח בְּשׂוֹק הָעֵלְיוֹן מְרֹוב דְּבָקוּתוֹ בַּתּוֹרָה. חֲבֵרְבָרַי - בַּעַל חַיִּים אֲרִסִי. יְבוֹא עָלַי - לְשׁוֹן שְׂבוּעָה, תְּבוּא עָלַי קִלְלָה אִם הִרְגַּשְׁתִּי בַּדְּבַר.

ביאורים

ערכו של היחיד הוא גדול מאוד. כך מלמדת אותנו הגמרא [סנהדרין לו ע"א] "כל אחד ואחד חייב לומר - בשבילי נברא העולם" ומבאר רש"י שהכוונה שהאדם חשוב כעולם מלא. על האדם להכיר בערכו ולדעת עד כמה חשובים מעשיו ולכן יש לשאוף לתיקונם.

אף כי יש ערך לכל פרט, הקב"ה ברא בעולם אנשים רבים - כלל. מעל לערך הפרט עומד ערך הכלל. "עם זו יצאתי לי תהלת יספרי". גילוי ה' בעולם נראה בעוצמה רבה יותר מתוך העשייה הכללית של האומה מאשר מתוך מה שנגלה מעשה היחיד.

החסיד אינו מסתפק בעבודת ה' הפרטית שלו, אלא חושק בתיקון כלל העולם במלכות ה'. לכן אחרי שבנה את מדרגתו הפרטית בשלמות הוא פונה אל החברה, ומנסה להישיר את דרכיה.

כשאנו לומדים את מעשי הקנאות של החסיד, ייתכן ונרצה להזדרז ולקיים "בהידור" את מעשי הקנאות כמותו. אך עלינו לדעת שלא כל אחד ראוי להיות "קנאי לדבר ה'", רק מי שבידו להוכיח - ראוי להוכיח.

ישנם מעשי קנאות שלא רק שאינם משיגים את מטרתם, אלא אף גורמים להפך הגמור. דוגמא לכך היא המחבלים הרשעים שנלחמים את מלחמת "הג'יהאד", ודאי שהם קנאים גדולים, אך במקום להשיג את מטרתם הם גורמים לסלידה מדת החרב שלהם.

כדי שמעשי התוכחה יביאו לתוספת כבוד ה' בעולם, ולא לתוספת שנאה וסלידה מדרכי התורה, הקנאי לדבר ה' צריך שתי תכונות יסודיות - "שלימות" ו-"כאב".

רק אדם השלם במעשיו יכול לבקר אחרים, אחרת אין צביעות גדולה מזו.

תכונה נוספת שזקוק לה הקנאי היא היכולת לכאוב על מעשי רשעה. לא מספיק לרצות לזכות את כולם ללכת בדרך האמת, גם לא מספיק שיפריע לו שאנשים בחרו בדרך טועה, אלא צריך הוא לכאוב שיש בעולם מעשי רשעה.

החסיד השלם במידותיו, שחפץ כל כך לתוספת קדושה בעולמו הפרטי ובעולם כולו - הוא הראוי להוכיח.

הרחבות

קנאת אמת

שִׁיחָה הָאָדָם מִקְנָא לְשֵׁם קָדְשׁוֹ. פינחס בן אלעזר הכהן הוא הקנאי הגדול לכבודו של ה' יתברך. בשעה שהיה צורך לכך הוא קם והרג נשיא שבט והביא במעשה זה כפרה לבני ישראל. חז"ל מלמדים אותנו שפינחס לא עשה זאת מתוך כעס אישי אלא יצא לכבוד ה' ולקדש את שמו ברבים. קנאת ה' צריכה להיות זכה וטהורה, בלי כעס אישי, אלא לכבודו של הקב"ה בלבד [סנהדרין פב ע"א].

הרש"ר הירש מסביר כי הקנאות לכבודו של ה' היא הכרחית לצורך קיום ושמירתו של עם ישראל: "חברה אנושית, שאין בה גואל לדבר ה', היא אבודה לה' ועל ידי כך היא אבודה גם לעצמה ולעתידה; שהרי כבר נשתכחה מליבה תודעת הזכויות שיש לה' באותה חברה. והדברים אמורים בייחוד בחברת האדם היהודי, בישראל, שעצם קיומה תלוי בקריאת "לי", שה' קרא על ישראל. בקריאה זו קידש ה' את ישראל על כל פרטיו ועל כל בחינותיו וקנה אותו להיות שלו; ולנצח נצחים הוא יפעיל את זכות קניינו בישראל. ישראל הוא "לה'" - או הוא חדל להתקיים. אחד היה פינחס, ואחד היה המעשה שהוא עשה כאיש חיל; ואף על פי שהוא היה יחיד בעמו, הוא הציל את כלל האומה" [במדבר כה, יב].

הַעֲנֵף הַשְּׁלִישִׁי הוא הקנאה, שִׁיחָה הָאָדָם מִקְנָא לְשֵׁם קָדְשׁוֹ, שׁוֹנֵא אֶת מְשֻׁנְאֵיו וּמִשְׁתַּדֵּל לְהַכְנִיעֵם בְּמָה שִׁיּוּכֵל, כְּדִי שִׁתְּהִי עֲבוּדָתוֹ יִתְבַּרַךְ נְעֻשֵׁית, וּכְבוֹדוֹ מִתְרַבֵּה. והוא מֵה שֶׁאָמַר דָּוִד עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תהלים קלט, כא-כב), "הֲלוֹא מְשֻׁנְאֵי ה' אֲשַׁנָּא, וּבִתְקוּמָיִךְ אֲתֻקָּט, תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאֲתִים" וכו', וְאֵלֵיהֶו אָמַר (מלכים א' יט, ט), "קְנֵא קְנֵאֵתִי לֵה'... צְבֻאוֹת" וכו'. וכבר ראינו למה זכה בעבור קנאתו לאלהיו, במאמר הפתוב (במדבר כה, יג), "תחת אשר קנא לאלהיו וכפר על בני ישראל". וכבר הפליגו חכמינו זכרונם לברכה (שבת נד ע"ב) לדבר במי שיש בידו למחות ואינו מוחה, וגזרו דינו לתפס בעוון החוטאים עצמו. ובמדרש איכה (איכה רבה א, לג) אמרו, "היו שריה כאילים" (איכה א, ו) - "מה אילים הללו בשעת שרב הופכים פניהם אלו תחת אלו, כך היו גדולי ישראל רואים דבר עברה והופכים פניהם ממנו. אמר להם הקדוש-ברוך-הוא, תבוא השעה ואני אעשה להם כן". וזה פשוט, כי מי שאוהב את חברו, אי אפשר לו לסבל שיגאח מפניו את חברו או מחרפים אותו, ובודאי שיצא לעזרתו, גם מי שאוהב שמו יתברך, לא יוכל לסבל ולראות שיחללו אותו חס-וחלילה, ושיעברו על מצוותיו.

והוא מה שאמר שלמה (משלי כח, ד), "עֲזָבִי תוֹרָה יִהְלְלוּ רָשָׁע, וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגַּדְּלוּ בָּם", כי אותם שמהללים רשע ברשתו ולא יוכיחו על פניו מומו, הנה הם עוזבי התורה ומניחים אותה שתתחלל חס-וחלילה, אף שומריה המתחזקים להחזיקה, ודאי שיתגרו בם, לא יוכלו להתאפק ולהחריש. ואמר הקדוש-ברוך-הוא אל איוב (איוב מ, יא-ג), "הפץ עברות אפך, ורעה כל גאה והשפילהו, ראה כל גאה הנניעהו, והדף רשעים תחתם, טמנים בעפר יחד, פניהם חבש בטמון", כי זהו תקף האהבה - שיוכל להראות מי שאוהב את בוראו באמת. ואומר (תהלים צז, ט), "אֲהַבֵּי ה' שְׁנֵאוּ רָע".

ביאורים

עד עתה עסקנו בצד הגלוי של החסיד - במעשיו ובאופן שפועל אותם. היום אנו נכנסים לעולמו הנסתר של החסיד - כוונתו בעבודת ה'.

בפרק ט"ז העוסק בביאור מידת הטהרה, הרמח"ל מחלק את האנשים לשלוש קבוצות. אנשים שכל מעשיהם הם על מנת לקבל פרס או כבוד, אנשים שחלק ממעשיהם לשמה וחלק על מנת לקבל פרס וכבוד, ואנשים שכל מעשיהם שלא לקבל פרס.

החסיד אינו מתמודד עם הרצון לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס בעולם הזה אלא עובד את ה' לשמה אך גם במידה הגבוהה של עבודת ה' לשמה יש מדרגות.

יש אדם שהתעלה כבר מהרצון לעבוד את ה' על מנת לזכות בפרס או כבוד בעולם הזה, אך עדיין יש מעט אנוכיות במעשיו. הוא הולך בדרך התורה על מנת לזכך את נפשו ולתקן את מידותיו, וכן מקווה שעקב עבודה זו יזכה לחיי עולם הבא. אף שעבודת ה' של אדם זה הינה גם על מנת לקבל שכר בעולם הבא, הרמח"ל 'מתייג' אותו בין העובדים לשמה שכן אין הוא עובד את ה' על מנת לקבל שכר בעולם הזה.

כוונה זו בעבודת ה' היא ראויה, אך יש כוונה טובה ממנה.

כוונת החסיד היא לרומם את שם ה' בעולם ולפעול למען תיקון העולם בדרך התורה על פי רצון ה', ללא כל 'נגיעה' אנוכית, והוא מוכן לבטל את כל רצונותיו לשם מטרה זו. כוונה זו נובעת מאהבתו הרבה לה' ולתורה.

כוונת החסיד בעבודת ה' דומה לחייל שבמהלך הלחימה, מוכן לקפוץ על הרימון ולמסור את נפשו למען המטרה הלאומית בלי לחשוב על טובת עצמו [ע"פ ביאורו של הרב אבינר למסילת ישרים].

הרחבות

• ציפית לישועה

וְלִישׁוּעָה שֶׁתִּצְמַח בְּקִרְבִּי. חז"ל אומרים בגמרא שכאשר אדם עולה לדין שמים שואלים אותו 'ציפית לישועה?' [שבת לא.]. רש"י מסביר: "לדברי הנביאים", כלומר הציפייה לישועה היא ציפייה להתקיימות דברי הנביאים. הר"ן בחידושו מוסיף שהכונה לציפייה לישועה בימיו של האדם.

הציפייה כוללת לא רק תקווה בלב, אלא גם השתדלות והגשמה בפועל, בתפילה ובמעשה, כך מבאר הרב קוק: "הציפייה כוללת גם שימת עין תדירית, גם באין שום יחש של הכרה גלויה חיצונית אל הישועה, כמו שהמצפה (תצפיתן בעמדת שמירה) עומד על המשמר ימים על שנה (אפילו שנה שלמה), ולא יעזוב עמדתו גם באין לפניו דבר מחודש - וגם (הציפייה כוללת גם) שבכל עת מצא של איזו הערה (התעוררות, התחדשות), שיראה שראוי לעשות איזה דבר לישועה, יחיש פעולתו ולא יעזוב, כמו שהמצפה בראותו על פי צפיתו, שבאה שעת מעשה, לבריחה או הגנה מאיזה אויב וכאלה, עליו החובה לעשות מה שדרוש לעשות לטובת המצב, כן יזרז לעת הנכון בלא איחור רגע וזמן. לאלה שתי התכונות יחדיו, הנראות כמתנגדות זו לזו, ההתמדה בצפייה מחשבתית והזירוז בעת הכושר, צריך להתרומם בעומק העיון של צפייה לישועה" [עין איה שבת, דף לא].

והנה בארנו עד הנה החסידות מה שתלוי במעשה ובאופן העשייה.

נבאר עתה התלוי בפניו. וכבר דברנו גם כן למעלה מענין לשמה ושלם לשמה למדרגותיהם. אָמנם ודאי שמי שמתפונן בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו, למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידים, לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו ולקבל הגמול אשר בעולם הבא, לא נוכל לומר שתהיה פניו זו רעה, אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותר טובה, כי עד שהאדם מתפונן לטובת עצמו סוף סוף עבודתו לצורך עצמו.

אף הפנייה האמתית המצויה בחסידים אשר טרחו והשתדלו להשיגה, הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ברוך הוא יגדל וירבה, וזה יהיה אחר שהתגבר באהבה אליו יתברך ויהיה חומד ומתאנה אל הגדלת כבודו ומצטער על כל שימעת ממנו, כי אז יעבד עבודתו לתכלית זה - שלפחות מצדו יהיה כבודו יתברך מתגדל, ויתאנה שכל שאר בני האדם יהיה כמו כן, ויצטער ויתאנה על מה ששמעוטים שאר בני האדם, וכל-שכן על מה ששמעו הוא עצמו, בשוגג או באנס או בחלשת הטבע, אשר קשה לו לשמר מן החטאים בכל עת, כענין הפתוב (קהלת ז, ט). "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

ודבר זה בארוהו בתנא דבי אליהו זכור לטוב (רבה פרק ז), אמרו, "כל חכם מישראל שיש בו דבר תורה לאמתו ומתאנה על כבודו של הקדוש-ברוך-הוא, ועל כבודו של ישראל כל ימיו, ומתאנה ומצד לכבוד ירושלים, ולכבוד בית-המקדש, ולישועה שתצמח בקרובי, ולכנוס גליות, זוכה לרוח הקדש בדבריו" וכו'. נמצאת למד, שזאת היא הפנייה המעלה, שהיא רחוקה לגמרי מכל הנאת עצמו, ואינה אלא לכבודו של מקום ולקדוש שמו יתברך המתקדש בבירותו בשעה שעושים רצונו. ועל זה אמרו (זוהר ח"ג, רפא, א), "איזהו חסיד? - המתחסד עם קונו".

ביאורים

אדם גדול נמדד בכך שיוודע להשפיע באופן חיובי על הכלל, אך עם זאת יודע גם לחוש את החסרונות של העולם ולהשתוקק לתיקונם. כמה מאיתנו חשים יום יום את החיסרון של בית המקדש, של הסנהדרין, של מלוכה וקיומן גלויות? כמה מאיתנו כואבים באופן תמידי את חילול השם הגדול שנגרם עקב הגלות? כמה מאיתנו ממררים בבכי כשרואים את 'השועלים' שהולכים ומבזים את קדושת מקום המקדש? כנראה שיש לנו עוד הרבה לעמוד על מנת להגיע למדרגת החסיד.

העניין המרכזי בחייו של החסיד הוא השאיפה לרומם את שם ה' בעולם ומתוך כך להגיע לתיקון העולם בדרכה של התורה. משימה זו לא יכולה להתבצע על ידי אדם פרטי, אלא רק על ידי אומה שלמה שמעשיה יהיו 'מודל' לחיקוי לכל העולם - זה התפקיד של עם ישראל. רק מתוך בניין מדינה וניהול ממלכה על פי אמות מוסר, הנהגת חיי החברה הישרים ומשפט צדק ניתן להיות 'מודל' לחיקוי לעמים אחרים. הנהגה עולמית זו לא יכולה להתבסס על חכמה אנושית, שכן לעולם לא יסכימו כל בני האדם לחוקה אנושית אחת. הסוציאליסטים יעדיפו את ערך הפרט, והקומוניסטים יטענו שערך הכלל חשוב יותר. לכן דרושה חכמה אלוהית. "עם זו יצאתי לי - תהילתי יספרו" רק מתוך סיפור בתהילתו של ה' שיובילו לאמונה בו, ניתן לקבץ את כל המין האנושי סביב "מוסר התורה" ולמלא את ייעודו של עם ישראל בתיקון העולם.

עקב הגלות נגדע מהלך זה, "כיון שגלו ישראל ממקומן - אין לך ביטול תורה גדול מזה" [חגיגה ה ע"ב]. קיום התורה של עם ישראל נפגע, הממלכה היהודית נהרסה, ועמה דעך 'המודל' לחיקוי ששימש עם ישראל.

חסרון זה מורגש אצל החסיד, לכן הוא מתאבל על החורבן שמונע מעם ישראל למלא את ייעודו - "לתקן עולם במלכות שדי".

הרחבות

• התפילה הציבורית וסגולות התפילה

ואף שלא תעשה בקשתיכם. ישנה מחלוקת בין חז"ל אם תפילת האדם מתקבלת תמיד. רב ענן סובר שכן: "אמר רב ענן אף שערי תפילה אינן ננעלים לעולם דכתיב 'כה' אלהינו בכל קראנו אליו" [דברים ד, ז]. הדעה החולקת אומרת שלא כל תפילה מתקבלת מיד: "אמר רבי חייא רבה כתיב 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'" [תהלים כז, יד] הו' מתפלל וחוזר ומתפלל ויש שעה שיתנו לך. דבר אחר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" דוד בשביל שהיה יחידי אמר עת רצון אבל תפלתן של ציבור אינה חוזרת לעולם ריקם הו' (זו כוונת הפסוק) 'כה' אלהינו בכל קראנו אליו" [דברים רבה, ואתחנן ב]. למרות המחלוקת הזו, כולם מודים שתחינה בבכי לפני הקב"ה מתקבלת תמיד: "ואף על פי ששערי תפילה ננעלו (לאחר חורבן הבית) שערי דמעות לא ננעלו" [בבא מציעא נט ע"א].

והנה החסיד הזה, מלבד העבודה שהוא עובד במעשה מצוותיו על הפנייה הזאת, הנה ודאי צריך שיצטרע תמיד צער ממש על הגלות ועל החרבן, מצד מה שזה גורם מעוט כפיכול לכבודו יתברך, ויתאונה לגאלה, לפי שבה יהיה עליו לכבוד שמו יתברך, והוא מה שאמר התנא דבי אליהו שהבאנו למעלה, "ומתאונה ומצר לכבוד ירושלים" וכו', ויתפלל תמיד על גאולתן של ישראל והשבת כבוד שמים לעלוי. ואם יאמר אדם, מי אני ומה אני ספון? שאתפלל על הגלות ועל ירושלים, המפני תפילתי יכנסו הגליות ותצמח הישועה? תשובתו בצדו, כאותה ששנינו (סנהדרין לו ע"א), "לפיכך נברא אדם יחידי - כדי שכל אחד יאמר, בשבילי נברא העולם", וכבר נחת רוח הוא לפניו יתברך שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תעשה בקשתם, מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה, הנה הם עשו את שלהם והקדוש-ברוך-הוא שמח בזה.

ועל העדר זה הדבר התרעם הנביא (ישעיה נט, טז), "וירא כי אין איש, וישתומם כי אין מפגיע"°. ואמר (שם סג, ה), "ואביט ואין עזר, ואשתומם ואין סומך". ואמר (ירמיה ל, יז), "ציון היא, דרש אין לה", ופרשו זכרונם לברכה (עין סוכה מא ע"א), "מפלל דבעיא דרישה", הרי כאן שחיבים אנהו בזה, ואין לנו לפטר מפני מעוט כחננו, כי על פי צאצא בזה שנינו (אבות ב, טז), "לא עליך המלאכה לגמור, ואי אתה בן חורין לבטל הימנה". ואמר עוד הנביא (ישעיה נא, יח), "אין מנהל לה מפל בנים לדה, ואין מחזיק בידה מפל בנים גדלה", ואמר (שם מ, ו), "כל הבשר חציר, וכל חסדו צציץ השדה", ופרשו זכרונם לברכה (עין עבודה זרה ב ע"ב), שכל חסד שעושים - לעצמם הם עושים, לטובת נפשם ולהנאתם, ואינם מתפונים לפונה השלמה הזאת, ולא מבקשים על עלוי הכבוד וגאולתן של ישראל, שהרי אי אפשר לכבוד העליון להתרבות אלא בגאולתן של ישראל, וברבוי כבודם, שזה תלוי בזה באמת, וכמו שכתוב בתנא דבי אליהו שהזכרתי, "ומתאנה על כבודו של הקדוש-ברוך-הוא ועל כבודן של ישראל".

ביאורים

בפרק האחרון עברנו מסע מרתק בלימוד מידותיו של החסיד. למדנו שהחסיד שואף לשלמות, על כן אין הוא מסתפק בחובות בלבד, אלא מוסיף מעצמו ומקיים כל דבר בשלמות. הוא אינו מתמקד בתחום אחד אלא מעשיו בולטים בכל התחומים - בין אדם לחברו ובין אדם למקום.

החסיד מלא יראת שמים ומכיר בכבוד ה' לעומת קטנות האדם, דבר זה ניכר באופן שהוא מתפלל, לומד, בכבוד שהוא נותן לתורה ובקיום המצוות בהידור ונוי. מתוך מעשיו ניכרת גם אהבתו הרבה לה' ולדרך התורה כיוון שהוא עובד את הקב"ה בשמחה ודביקות. החסיד הינו אדם כללי, אין הוא מסתפק בעבודת ה' הפרטית שלו, אלא חפץ בתיקון כלל עולמי על כן הוא כואב כשרואה מעשי רשעה ומתוך כך הוא מוכיח את הרשעים.

כוונתו בעבודת ה' שלימה כל כך עד שמבטל את כל רצונותיו הפרטיים ומתרכז רק בעשיית נחת רוח ליוצרו וקריאת שמו בעולם מתוך מטרה לתקן עולם במלכות ש-די. כיוון שהגיע למדרגה זו הוא חש את צער הגלות והחורבן, ומתאבל על שפלותו של עם ישראל בזמן הגלות שמונעת ממנו להוות דמות חיקוי לכל העולם.

אך החסיד אינו מתעסק רק באידיאלים גבוהים שרחוקים מחייו של האדם הפשוט שטרם הגיע למדרגתו, אלא דואג הוא לטובת הדור ומתפלל עליו.

תכונותיו של החסיד הם של אדם גדול, שהדור כולו ראוי להישען עליו.

הרחבות

• להביט באור הגאולה המתנוצץ

שִׁיתְּכֹנֶן בְּמַעֲשָׂיו לְטוֹבַת דּוֹרוֹ כְּלוּ. הרב חיים כהן ('החלבן') מבאר את הצורך להטיב לאחרים, לדור כולו, במונח של ערבות הדדית. "הערבות ההדדית איננה הכרח רק בשביל מקבל ההשפעה, אלא גם בשביל המשפיע בעצמו... כל מדרגת שלמות הראויה לאדם, נתבעת היא מכל מרחבי חייו, ובהתשלמותו ממנה יבואו לו משברים... ערבות זו היא רפואה הגונה לתחלואים הפנימיים של ציבור שלומי אמוני ישראל... היסוד הוא מידת ההשפעה והוא הנקודה שממשיכה את החיות ואת השפע מלמעלה", כלומר האדם מקבל חיות מתוך כך שהוא משפיע על אחרים, "שאין האדם יכול להגיע לשלמות תיקון עצמו לפני שיתחיל להשפיע על אחרים" [הקיצו ורננו עמי' רמה-רסד].

• אהבת הבריות

וּלְהָשִׁיב בְּתִשּׁוּבָה מִי שְׂצָרֶיךָ לָהּ. בפשטות נראה מדברי הרמח"ל שיש להשיב את ישראל בתשובה כדי שיקיימו את התורה וכך יתקרבו לה'.

הרב צבי יהודה קוק ביאר את המשנה "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרנן לתורה": "ולא אמר: 'אוהב את הבריות כדי לקרבם לתורה', אלא, 'אוהב את הבריות' מצד מה שהן בריות של הקב"ה. אוהב את המקום - ומתוך כך - אוהב את הבריות. ומלבד זאת: תשאף לקרבם אל התורה" [מתוך התורה הגואלת, אבות א, יב].

נִמְצְאָתָ לְמַד שְׂשָׁנֵי דְבָרִים יֵשׁ בְּעֵינֵי זֶה, אֶחָד - הַפְּנִינָה בְּכָל מִצְוָה וְעִבּוּדָה שֶׁתְּהִיָּה לְעֵלְוֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּמָה שְׂבָרִיתוּ עוֹשִׂים נַחַת רוּחַ לְפָנָיו. וְעוֹד - הַצֶּעַר וְהַבְּקָשָׁה עַל עֵלְוֵי הַכְּבוֹד הַזֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּשִׁלְמוֹת בְּעֵלְוֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשִׁלּוֹתָּ.

וְאָמַנְם עוד עקר שני יש בכונת החסידות, והוא, טובת הדור. שהנה ראוי לכל חסיד שיתכונן במעשיו לטובת דורו כְּלוּי, לזכות אותם ולהגן עליהם. והוא ענין הכתוב (ישעיה ג, ט), "אָמְרוּ צְדִיק כִּי טוֹב כִּי פָרִי מַעֲלִיָּהֶם יֵאָכְלוּ", שְׁכַל הַדּוֹר אוֹכֵל מִפְּרוֹתָיו. וְכֵן אָמְרוּ זְכוּרִים לְבָרְכָה (בבא בתרא טו ע"א), "הִיֵּשׁ בָּה עֵץ" (במדבר יג, ט) - "אִם יֵשׁ מִי שְׂמַגֵּן עַל דּוֹרוֹ כְּעֵץ". וְתִרְאֶה שֶׁזֶהוּ רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם שִׁיְהִי חֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל מְזִכִּים וּמְכַפְּרִים עַל כָּל שְׂאֵר הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁבָּהֶם, וְהוּא מֵה שְׂאֵמְרוּ זְכוּרִים לְבָרְכָה בְּלוּב וּמִיָּנוּיֹ (ויקרא רבה ל, יב), "יְבוֹאוּ אֵלָה וְיִכְפְּרוּ עַל אֵלָה", שְׂאִין הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ בְּאֶבְדֵּן הַרְשָׁעִים, אֲלָא מִצְוָה מְטַלֵּת עַל הַחֲסִידִים לְהַשְׁתַּדֵּל לְזִכּוּתָם וּלְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, וְזֶה צָרִיךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּכּוֹנֵת עִבּוּדוֹתָו וְגַם בְּתַפְלָתוֹ בְּפַעֲלָה, דְּהֵינּוּ, שִׁיתְּפַלֵּל עַל דּוֹרוֹ לְכַפֵּר עַל מִי שְׂצָרֶיךָ כְּפָרָה וְלְהָשִׁיב בְּתִשּׁוּבָה מִי שְׂצָרֶיךָ לָהּ וּלְלַמֵּד סִגְוֹרִיָּא עַל הַדּוֹר כְּלוּ.

וּכְבֵּר אָמְרוּ זְכוּרִים לְבָרְכָה (יומא עז ע"א) על פסוק (דניאל י, יב), "וְאֵנִי בָאתִי בְּדַבְרֶיךָ" - שְׁלֵא חָזַר גְּבִירָאֵל וְנִכְנַס לַפְּנִים מִן הַפְּרָגוּד אֲלָא כְּשִׁלְמַד סִגְוֹרִיָּא עַל יִשְׂרָאֵל. וְגַדְעוֹן נְאָמַר לוֹ (שופטים ו, יד), "לָךְ בְּכַחַךְ זֶה", לְפִי שֶׁלְמַד סִגְוֹרִיָּא עַל יִשְׂרָאֵל (ילקוט שמעוני שופטים סב). כִּי אֵין הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֲלָא לְמִי שְׂאוֹהֵב אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכָל מֵה שְׂאָדָם מְגַדִּיל אֶהְבְּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, גַּם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְגַדִּיל עֲלָיו, וְאֵלָה הֵם הַרְוֵעִים הָאֲמַתִּיִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ בָּהֶם הַרְבֵּה, שְׂמוֹסְרִים עֲצָמָם עַל צֵאֲנוּ וְדוֹרְשִׁים וּמְשַׁתְּדָלִים עַל שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם בְּכָל הַדְּרָכִים, וְעוֹמְדִים תְּמִיד בְּפֶרֶץ לְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם לְבִטֵּל הַגְּזֵרוֹת הַקְּשׁוֹת, וְלְפַתַּח עֲלֵיהֶם שְׁעָרֵי הַבְּרָכָה. הֵא לְמָה זֶה דוֹמָה? לְאֵב שְׂאִינוּ אוֹהֵב שׁוֹם אָדָם יוֹתֵר מִמִּי שְׂהוּא רוֹאֵה שְׂאוֹהֵב אֶת בְּנֵי אֶהְבָּה נְאָמְנָה, וְהוּא דָּבָר שֶׁהִטְבַּע יַעֲדֵ עֲלָיו. וְהוּא עֵנִין כְּהוּ גְדוֹל שְׂאֵמְרוּ עֲלָיו (מכות יא ע"א), "שֶׁתְּהִי לָהֶם לְבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָם וְלֹא בְּקִשׁוֹ", וְכֵן אָמְרוּ (סג), "הֵהוּא גְבִירָא דְאֶכְלִיָּה" אֲרִיָּא בְּרוּחָה תְּלַתָּא פְּרִסֵי דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, וְלֹא אֲשַׁתְּעִי אֲלֵיהוּ בְּהַדָּה תְּלַתָּא יוֹמִי".

הֲרִי לָךְ הַחוּבָה הַמְּטַלֵּת עַל הַחֲסִידִים לְבַקֵּשׁ וְלְהַשְׁתַּדֵּל עַל בְּנֵי דוֹרָם.

וְהִנֵּה כְּבֵר בְּאֶרְצוֹ חֲלָקֵי הַחֲסִידוֹת הַרְאֵשִׁים, פְּרִטִיָּהֶם מְסוּרִים לְכָל שְׁכָל וְלְכָל לֵב טְהוֹר לְהַתְּנַהֵג בָּם בְּדֶרֶךְ הַיִּשׁוּר לְפִי הַשְּׂרָשִׁים הָאֵלָה, כָּל דְּבָר בְּעֵתוֹ.

מַעֲלִיָּהֶם - מעשיהם של הצדיקים. **כְּעֵץ** - המגן בצילו על היושבים תחתיו. **בְּלוּב וּמִיָּנוּיֹ** - שכידוע, כל מין מארבעת המינים רומז לקבוצה אחרת מעם ישראל. **הוּא גְבִירָא דְאֶכְלִיָּה וְכוּ'** - איש אחד אכלו אריה במרחק ג' פרסאות ממקומו של ר' יהושע בן לוי, ולא דיבר אליהו הנביא אתו במשך ג' ימים.